

CONSECINȚELE ECONOMICE ȘI POLITICE ALE ÎMPRUMUTURILOR DE STAT CONTRACTATE DE ROMÂNIA ÎN ANII CRIZEI ECONOMICE DE SUPRAPRODUCȚIE (1929—1933)

de ELENA ISTRĂȚESCU

România a fost zgduidă între anii 1929—1933 de o puternică și distrugătoare criză economică de supraproducție, cu efecte dezastruoase pe plan economic, social și politic, datorită existenței unor factori obiectivi, specifici dezvoltării interne, și-n primul rînd al dependenței economice și politice a statului față de capitalul străin. Ponderea capitalului străin în capitalul societăților anonime din România reprezenta aproximativ 3/4, una din cele mai mari din această parte a Europei. Capitalului străin i-au fost oferite posibilități largi de pătrundere și exploatare odată cu venirea la putere a național-tărăniștilor, 10 noiembrie 1928, susținători ai așa-numitei politici a „porților deschise”, prin care se asigura penetrarea nestingherită a capitalului străin. Cercurile politice conducătoare în promovarea acestei politici aveau și sprijinul regelui Carol al II-lea, care încă din ziua instalării sale la putere, 8 iunie 1930, într-un interviu acordat presei, declara următoarele: „puteți asigura cercurile financiare străine de toată sollicitudinea mea”¹. Guvernul Maniu a decis modificarea întregii legislații economice adoptate de guvernul național-liberal în anul 1924, pentru că „noua legislație economică va crea astfel capitalurilor externe posibilități vaste de activitate și randament”².

Cercurile politice conducătoare considerau că atenuarea efectelor crizei economice, redresarea situației economice și financiare, menținerea regimului de jaf și exploatare a maselor muncitoare nu sînt posibile decît cu ajutorul finanței străine și au conceput politica lor de ieșire din criză de la presupusele efecte miraculoase ale ajutorului extern³. Importante capitaluri străine au fost atrase în țară îndeosebi pe calea împrumuturilor de stat contractate în anii 1929—1933, România constituind cu acest prilej obiectul unor discuții ample și a unei lupte înverșunate între principalele țări capitaliste pentru acapararea bogățiilor țării⁴. Monopolurile imperiale erau interesate în plasarea unor capitaluri mari în România, întrucît aceasta prezenta avantajele unui izvor de materii prime, brațe ieftine de muncă, piețe rentabile de desfacere și ale unui teren de investiții garantate pe care le ofera bogățiile naturale.

¹ C. Murgescu, N. N. Constantinescu, *Contribuții la istoria capitalului străin în România de la sfîrșitul primului război mondial pînă la ieșirea din criza economică din 1929—1933*, Edit. Academiei, București, 1960, p. 199.

² „Argus”, 10 februarie 1929.

³ N. Z. Lupu, *Planul de la Geneva și împrejurările eșurii lui*, în „Anale de istorie”, nr. 1, 1966, p. 86.

⁴ E. Bold, *Contribuții la cunoașterea împrejurărilor în care au fost contractate împrumuturile de stat în anii 1929—1931*, în „Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza”, Iași, *Istorie*, tom. XIX, 1963, p. 38.

Contractarea împrumuturilor s-a obținut cu acceptarea unor condiții oneroase impuse de creditorii străini : curs scăzut, dobândă ridicată, concesiunea principalelor surse de venit ale statului român — pentru garantarea materială a sumelor împrumutate —, folosirea acestora în scopurile indicate de capitalul străin, importarea unor cantități mari de produse industriale din țările respective⁵, impunerea unor prețuri foarte ridicate pentru mărfurile importate, paralel cu scăderea prețurilor materiilor prime importate din România, exercitarea controlului străin, modificarea statutului Băncii Naționale a României, precum și garantarea stabilității politice în țară⁶.

Acceptarea de către cercurile conducătoare românești a condițiilor formulate de statele creditoare a avut repercusiuni dintre cele mai grave asupra vieții economice și politice ale României, acestea constituind și obiectul prezentei comunicări.

Împrumuturile de stat obținute în urma unor interminabile tatonări și tratative oficiale și neoficiale, în condiții cu totul dezavantajoase pentru țara noastră : curs scăzut, dobândă ridicată, au făcut ca în final sumele restituite de statul român să fie de trei ori mai mari decât cele încasate. Dacă ne vom opri numai asupra împrumuturilor de stat contractate în anii 1929 și 1931 — primul obținut în februarie 1929 de la grupul Rockefeller și de la o serie de bănci și trusturi franceze, engleze și germane, dependente de capitalul american, în valoare de peste 100 milioane dolari⁷ în vederea stabilizării monetare, numit și împrumutul de „stabilizare“ — vom constata faptul că țara noastră a încasat numai 86,7%⁸, diferența de 13,3% fiind înghițită de diferențele de curs, taxele fiscale, comisionul bancherilor. Situația este cu mult mai gravă la împrumutul de „dezvoltare“, tranșa a II-a a împrumutului din 1929, din care nu a intrat în țară decât 77,66%⁹. În timp ce cursul real al împrumutului era de numai 77,6%¹⁰, unul din cele mai mari procente pe piața internațională, iar dobânda reală de 10,25%¹¹, Grecia contractase un împrumut la un curs¹² de 92% cu o dobândă de 6%, iar orice împrumut contractat prin intermediul Ligii Națiunilor nu depășea 8%. Cu toate acestea, semnatarul contractului acestui împrumut, M. Popovici, găsea de cuviință să menționeze următoarele : „desigur, condițiile împrumutului nu sînt ușoare, dar față de împrumuturile de pe piața financiară, el constituie un succes“. Într-adevăr a însemnat un succes, dar nu pentru statul român, ci pentru capitaliștii străini, deoarece în timp de 40 de ani statul român trebuia să plătească o dobândă ce majora de trei ori valoarea împrumutului inițial.

Pentru garantarea suplimentară a împrumuturilor, guvernele național-țărăniște au concesionat în februarie 1929 trustului suedez Svenska Aktiebolaget¹⁰, condus de Ivar Kreuger, monopolul fabricării și distribuirii chibriturilor din România în colaborare cu statul român, pe o perioadă de 30 de ani ; în iulie 1930, societății americane International Telephone and Telegraph Corporation¹¹ din New York, grupul Morgan, serviciul de telefoane din România pe o perioadă de 20 de ani ; în martie 1931, firmei suedeze Svenska Vogaktiebolaget¹² din Stockholm și societății anonime Svede din Luxemburg construirea și modernizarea unei părți importante

⁵ „Argus“, 16 oct. 1929.

⁶ „Socialismul“, an. XIV, 10 iunie și 15 septembrie 1928.

⁷ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823—1933)*, București, 1934, p. 663.

⁸ C. Murgescu, N. N. Constantinescu, op. cit., p. 288.

⁹ *Ibidem*, p. 688.

¹⁰ *Ibidem*, p. 489.

¹¹ Gh. M. Dobrovici, op. cit., p. 755.

¹² *Ibidem*, p. 824.

din rețeaua de drumuri a României; în 1932 unei firme franceze¹⁴ construirea unor instalații de semnalizare și controlul asupra Căilor Ferate Române.

Prin concesiunile acordate au fost jefuite însemnate bogății ale țării de către capitaliștii străini în colaborare cu cei autohtoni, lovită și mai puternic baza și așa șubredă a economiei românești, fiind obținute câștiguri maxime cu investiții minime. Astfel, volumul beneficiilor încasate de trustul suedez din exploatarea fabricării și distribuirii chibriturilor românești s-a ridicat la 122 400 000 lei în anul 1931, de la 38 250 000 lei¹⁵ cât era în anul 1929, adică de peste trei ori a crescut valoarea încasată față de cea investită. Consecințele acestei concesiuni au fost negative pentru economia românească: au crescut prețurile, s-a închis fabrica din Cluj, s-a redus cu 1/3 numărul muncitorilor și funcționarilor angajați la celelalte fabrici¹⁶. În schimbul concesiunii serviciului de telefoane, trustul Morgan, deși a plătit 4 milioane dolari, a obținut un profit ce s-a ridicat la fabuloasa sumă de 2 067 milioane lei¹⁷ de pe urma exploatării telefoanelor din România, în timp ce statul român a pierdut 485 073 747 lei stabilizați, 3,8 miliarde lei trecuți peste hotare sub formă de profituri, la care se adaugă 1 656 milioane lei sub diverse forme¹⁸.

Concesionarea construirii și modernizării unei rețele de drumuri în România s-a dovedit extrem de păgubitoare pentru statul român, cu atât mai mult cu cât aceste lucrări puteau fi executate în condiții mult mai avantajoase cu forțe și resurse interne, sau putea fi acceptat planul propus de Casa Autonomă a Drumurilor, care prevedea construirea și modernizarea unui traseu de șosele de cinci ori mai mare decât al societății suedeze. S-a preferat totuși oferta acesteia din urmă, prioritatea acordată capitalului străin constituind o dovadă în plus a politicii concesive a guvernelor național-țărăniște.

Acordarea împrumuturilor a fost condiționată de numirea experților străini în posturi cheie dintr-o serie de instituții ale economiei românești, avînd posibilitatea să influențeze în mare măsură viața economico-financiară și politică a țării noastre. Numai numirea lui Charles Rist în funcția de consilier tehnic la Banca Națională a României a fost însoțită de plățile a 150 000 franci elvețieni anual¹⁹, întrucît furniza informații bancherilor străini, dar și pentru faptul că tocmai cu sprijinul expertului străin Charles Rist s-a făcut concesionarea fabricării și distribuirii chibriturilor și planul de stabilizare, prin care noul curs al leului era de 32 de ori mai mic decât al celui dinaintea primului război mondial. Instalați sub pretextul supravegherii sumelor împrumutate și luării unor măsuri bugetare în vederea restituirii acestora, experții străini erau „de facto” adevărații controlori ai politicii economice și financiare, reprezentanții trusturilor concesionare care aplicau politica de jefuire a bogățiilor țării avînd un cuvînt greu de spus, de multe ori hotărîtor, în deciziile de politică economică, orientînd-o în sensul cererii străinătății, dar împotriva celor mai vitale interese ale poporului român. Astfel, Charles Rist, apărătorul intereselor financiare și industriale franceze, a reușit să împiedice diferite aranjamente ale firmelor engleze, germane și italiene care ofereau aparate de semnalizare Căilor Ferate Române în condiții mai avantajoase, preferînd oferta franceză, cu toate că era cu 40% mai mare.

¹³ *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedia, București, 1971, p. 324.

¹⁴ *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 700.

¹⁵ I. M. Oprea, *Aspecte ale politicii antinaționale și antipopulare promovate de burghezia și moșierimea română în perioada crizei economice (1929—1933)*, în „Studii. Revista de istorie”, nr. 1, an. XV, 1963, p. 54.

¹⁶ V. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, 1940, p. 305.

¹⁷ Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 1015.

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 146, vol. IU, iunie 1930, p. 948.

¹⁹ C. Murgescu. N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 199.

Caracterul înrobitor al împrumuturilor de stat a fost demascat de P.C.R., care s-a ridicat împotriva concesiunilor acordate de clasele conducătoare capitaliștilor străini; acestea „adînceau starea de dependență economică și politică a țării, reprezentanții puterilor imperialiste dictînd în mare măsură politica internă și externă a României“²⁰, sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită cu prilejul celei de a 45-a aniversare a creării P.C.R., mai 1966.

Deși capitalului străin i-au fost create condiții economice și politice favorabile de pătrundere și de dezvoltare, totuși investițiile în acțiuni, mai ales în industrie, bănci, comerț, au fost puțin repartizate, datorită lipsei de interes a capitalului străin de a dezvolta industria românească, mai ales în condițiile crizei economice. Caracteristica dominantă a investițiilor capitalului străin în România nu a fost crearea unor capacități noi de producție, ci asigurarea din plin a controlului din partea creditorilor străini asupra celor mai importante ramuri industriale.

Modul de utilizare a sumelor împrumutate a reprezentat o nouă condiție prevăzută în contract, prin intermediul căreia capitaliștii străini și-au consolidat pozițiile în economia românească, au menținut România în stare cruntă de înapoiere economică — parte integrantă a politicii monopolurilor internaționale de a reduce țara noastră la o sursă de materii prime și piață rentabilă de desfacere.

Astfel, fondurile primite de C.F.R. din împrumutul de stabilizare, 30 milioane dolari din fondul „I“, „m-au fost folosite pentru lucrările noi de extindere și de ameliorare a Căilor Ferate Române și a întreprinderilor industriale decît într-o fracțiune modestă“²¹. Importante sume au fost investite în afaceri scandaloase sub oblăduirea regelui Carol al II-lea și a consilierului francez Roger Auboin. S-a acordat Băncii Marmorosch Blank et Co. din cadrul fondului „J“ al împrumutului de „dezvoltare“ suma de 4 milioane lei²² — pentru a-și achita unele datorii —, fond care reprezenta cota parte ce urma să fie destinată unor investiții în agricultură. Fonduri însemnate au fost destinate remedierii echilibrului financiar de la Căile Ferate Române, rezultate ca urmare a politicii de sporire a tarifelor.

Împrumuturile contractate și concesiunile acordate au fost deosebit de păgubitoare pentru finanțele României, situația financiară neîmbunătățindu-se, ci agravîndu-se din cauza lipsei mijloacelor bănești și a datoriei publice în creștere. Deficitul bugetar în anul 1930 se ridica la 5,8 miliarde lei, iar cel din 1932 la 10 miliarde lei, timp în care veniturile obținute de trusturile internaționale, prin exploatarea concesiunilor acordate de guvernele național-țărăniști și care au luat drumul străinătății, au atins peste 10 miliarde lei²³.

Datoria publică externă a României calculată pe cap de locuitor se ridica la 261 franci elvețieni, adică era de trei ori mai mare decît în Polonia, de peste 2,5 ori decît în Cehoslovacia, astfel că în cadrul a opt țări europene, care aveau datorii externe — este vorba de: Grecia, România, Iugoslavia, Ungaria, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia —, țara noastră se afla din acest punct de vedere pe locul al doilea²⁴.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, P.C.R. — *continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, în România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Edit. politică, București, 1968, p. 363.

²¹ Gh. M. Dohrovici, *op. cit.*, p. 736.

²² FI. Zaharia, *Politica bancară a guvernului în fața parlamentului*, București, 1932, p. 19.

²³ G. D. Cloriceanu, *România sub repercutunile crizei economice mondiale*, București, 1938, p. 9.

²⁴ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Edit. politică, București, 1971, p. 22.

Recurgerea la împrumuturi contractate atât în țară cât și în străinătate, neplătirea furnizorilor statului, a funcționarilor, pensionarilor, au făcut ca țara noastră să aibă la finele exercițiului bugetar 1933 o datorie flotantă de 36 miliarde lei, fără nici o posibilitate de acoperire²⁵.

Pentru a acoperi sarcinile datoriei sale publice externe, România a fost nevoită să forțeze în permanență exportul, format aproape în întregime din produse agricole și petroliere, din cauza scăderii mult mai puternice a prețurilor produselor exportate, concomitent cu menținerea la un nivel ridicat a prețurilor produselor importate. De pe urma acestei situații a avut de suferit în mod deosebit industria petrolieră, care, deși a cunoscut o creștere foarte ridicată — de la 4,3 mil. tone la 7,4 mil. tone — a fost supusă unei impresionante reduceri a prețurilor petroliere. Indicele petrolului românesc și al derivatelor sale s-a redus pe piața mondială de la 100, cât era în 1929, la 41 în 1933, trusturile petroliere ajungând să reducă costul extracției unei tone de țiței de la 400 la 80 lei²⁶.

Între România și țările capitaliste dezvoltate a avut în această perioadă de timp un schimb neechivalent în dauna țării noastre, care, deși a exportat sub raportul tonajului mult mai mult decât a importat, totuși a încasat venituri mici comparativ cu cantitățile mari de mărfuri exportate, deoarece valoarea unei tone marfă exportată în cursul anului 1933 s-a micșorat de 15 ori față de cea a uneia importate. În virtutea acestei măsuri, România a fost nevoită să plătească sarcini fixe în produse devalorizate, în anul 1933 exportând 130 600 vagoane grâu în loc de 64 300 vagoane, cât vindea în 1928, sau 280 700 vagoane porumb în loc de 74 600 vagoane, de trei ori mai mult petrol, de două ori mai mult lemn decât în 1928²⁷.

Forțarea exportului, în condițiile scăderii extraordinare a prețului unei tone de marfă exportată în comparație cu cel al mărfii importate, a însemnat secătuirea țării de bogății imense în favoarea monopolurilor străine, a contribuit la creșterea anarhiei și a disproporțiilor în economia națională. Comerțul exterior reprezenta unul din mijloacele cu ajutorul cărora trusturile internaționale asuprau în mod crâncen masele de oameni ai muncii. Politica de forțare a comerțului extern nu a fost capabilă să contribuie la acoperirea marilor obligații financiare externe. Față de totalul anuităților datoriei externe din întreaga perioadă 1929—1933, care se ridica la suma de 26 656 milioane lei, soldul balanței comerciale reprezenta doar 18 472 milioane lei²⁸.

Putem concluziona că, prin atragerea capitalului străin în țara noastră, guvernele național-țărăniști nu au avut în intenție remedierea efectelor crizei economice de supraproducție, dezvoltarea industriei, agriculturii sau a comerțului exterior, ci achitarea unor datorii și consolidarea propriilor poziții economice și politice. Pentru realizarea acestui din urmă țel au mers pînă la sacrificarea celor mai importante surse de venit ale statului român, la aruncarea poverilor rezultate din contractarea împrumuturilor pe umerii maselor muncitoare exploatate, accentuarea dependenței economice și politice, stîrbirea independenței și a suveranității României.

²⁵ Gh. M. Dobrovici, *Evoluția economică și financiară a României în perioada 1934—1940*, București, 1943, p. 44.

²⁶ „Conjunctura economiei românești”, nr. 1—2, 1936, p. 155.

²⁷ N. Z. Lupu, *Equarea planului de la Geneva și sfîrșitul guvernării național-țărăniști*, în „Analele Univ. București”, nr. 1, an. XX, 1971, p. 121.

²⁸ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Edit. politică, București, 1971, p. 19.

**LES CONSÉQUENCES ÉCONOMIQUES ET POLITIQUES
DES EMPRUNTS D'ÉTAT CONTRACTÉS PAR LA
ROUMANIE AUX ANS DE LA CRISE ÉCONOMIQUE
DE SURPRODUCTION (1929—1933)**

L'exposé présente les principales conséquences économiques et politiques des emprunts contractés par l'Etat pendant les gouvernements national-paysan.

Le parti national-paysan a soutenu la soi-disante politique „des portes ouvertes“ pendant la crise économique de surproduction de 1929—1933.

Les milieux politiques dirigeants ont obtenu cinq emprunts à conditions onéreuses imposées par les capitalistes étrangers. Les obligations imposées à cette occasion ont été les suivantes : la concession des principales sources des revenus de l'Etat roumain, le monopole de la fabrication et de la vente des allumettes, l'exploitation des installations téléphoniques, la construction d'importants réseaux routiers, l'emploi des sommes empruntées d'une manière improductive, le contrôle étranger des finances et de toute la vie économique et politique. Cette situation a accentué la dépendance économique et politique de l'Etat roumain envers les Etats impérialistes créditeurs et a déterminé l'épuisement d'une bonne partie des richesses du pays, l'augmentation au maximum des exportations, l'amplification des déficits budgétaires et des dettes publiques, l'instabilité politique, l'amoindrissement de l'indépendance et de la souveraineté de la Roumanie.